Mgr. Vaidas Šeferis, Dr. Phil.; Vaida Knabikaitė

Ústav jazykovědy

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Z dějin litevské stylistiky

A Short Survey of Lithuanian Stylistics

Klíčová slova: Litevština, litevská stylistika, litevská jazykověda, historická lingvistika

Anotace: Cílem tohoto článku je českému publiku stručně představit vývoj litevské stylistiky a její vztahy k české jazykovědě. První část článku je věnována staršímu litevskému písemnictví. Zde jsou záměrně zdůrazněny protostylistické myšlenky a texty, které na jedné straně umožňují lepší vhled do dějin litevské stylistiky a jazykovědy, na straně druhé ilustrují obecný vývoj litevského písemnictví. Ve druhé části je pozornost věnována litevské novodobé stylistice a jejím tendencím ve 20. a 21. století.

Annotation: The article deals with the history of Lithuanian stylistics. In the first chapter old Lithuanian literature is presented from the stylistic point of whew. Before the 19th century three main styles can be recognised: the ecclesiastic, the official and the style of polite literature. The ecclesiastic style has a dominating position and includes oldest Lithuanian texts from the 16th century; the official style and the polite literature where influenced by German and Polish and recovered an independent stylistic features only at the end of 18th century. The full stylistic scale developed Lithuanian literature at the beginning of 20th century. Chapter two analyses the rise and development of the Lithuanian stylistic theory in the 20th and 21t century. Stylistics became an independent science in Lithuania in 1930-ties and its development where closely connected with the functional theory of language, represented by works of the Prague Linguistic Circle. Juozas Pikčilingis laid in "Lietuvių kalbos stilistika" (1971) the foundation of the Lithuanian present-day stylistic theory, which is continued and extended by new generation of scientists as Kazimieras Župerka (the theory of the competition of linguistic means), Audronė Bitinienė (statistic researches of style) or Juozas Abaravičius (the punctuation-stylistics).

Z dějin litevské stylistiky

Úvodem

Vývoj litevské lingvistické stylistiky v průběhu minulého století podstatně ovlivnily ideje a teorie českých jazykovědců. Svědčí o tom nejen bohatá česká bibliografie v pracích litevských lingvistů, ale i četné kontakty mezi akademickými institucemi obou států. Naopak nemůžeme říci, že litevská stylistika je pro českou akademickou obec stejně dobře známá. Ačkoliv zájem o lituanistiku se v českých zemích datuje již od 19. století, je litevská lingvistika doposud poněkud exotickým tématem, zkoumaným nepočetnou skupinou zájemců. Litevština tradičně zajímala české vědce z hlediska historického, strukturalistického a etymologického, autorům tohoto článku však není známa žádná česká práce z oblasti litevské stylistiky. Hlavní příčinou takové situace jsou jazykové obtíže – schopnost vyjádřit se na stylistické téma předpokládá velmi dobré zvládnutí jazyka. V Česku je málo odborníků, kteří by – i když litevštinu ovládají výborně – své zkušenosti chtěli uplatnit v oboru stylistiky.

Cílem tohoto článku je českému publiku stručně představit vývoj litevské stylistiky a její vztahy k české jazykovědě. První část článku je věnována staršímu litevskému písemnictví. Zde jsou záměrně zdůrazněny „protostylistické“ myšlenky a texty, které na jedné straně umožňují lepší vhled do dějin litevské stylistiky a jazykovědy, na straně druhé ilustrují obecný vývoj litevského písemnictví. Ve druhé části je pozornost věnována litevské novodobé stylistice a jejím tendencím ve 20. a 21. století.[1]

Poněvadž se stylistika jako samostatná větev lingvistiky objevuje až na přelomu 19. a 20. století, je pokus o její představení ve starším kontextu poněkud problematický. V analýzách starších litevských textů tedy budeme zkoumat pouze přítomnost a aktivitu určitých stylistických prvků (žánrů, tropů, stylistických prostředků). V přehledu vývoje litevské stylistiky a jazykovědy se zaměříme na aplikování určitých jazykových kategorií, které bychom dnes mohli nazvat stylistickými, například na průběh diskusí o čistotě, srozumitelnosti, stručnosti jazykového projevu nebo na vznik funkčních stylů.

Problematická je rovněž definice předmětu zkoumání litevské stylistiky. V širším smyslu se tato disciplína nezabývá pouze litevštinou, ale celým litevským písemnictvím. Proto reflektuje rovněž latinské texty, například dopisy velkoknížete Gediminase ze 14.

[1] Přehled staršího litevského písemnictví napsal V. Šeferis; popis dějin litevské stylistiky ve 20. století poskytla V. Knabikaitė: druhá část článku představuje kompilaci z její disertační práce *Lingvistinės lietuvių stilistikos raida XX amžiuje*, kterou autorka obhájila roku 2003 na Vilniuské univerzitě.

století, rutensky sepsané litevské letopisy z 15.-16. století, objektem jejího zkoumání mohou být také polské texty – počínaje památkami početné litevské šlechty a konče prvními pokusy o poetiku v 17. století. V rámci jednoho článku však nelze představit litevskou stylistiku v celé její historické šíři, proto se zde zaměříme pouze na litevskou část litevského písemnictví, to znamená na texty sepsané v litevštině. Věříme však, že vzhledem k malému množství lituanistických publikací, dostupných v České republice, bude i toto stručné pojednání smysluplné. Starší litevské písemnictví zde představíme nikoli chronologicky, ale podle jednotlivých stylů, které v něm rozeznává dnešní jazykověda a filologie. V článku nejdřív odkazujeme na prameny a komentáře, které jsou zpracovány v jiných jazycích než v litevštině a jsou k dispozici v českých knihovnách, ačkoli často existují novější zpracování litevská, neboť jsme se snažili o maximální přiblížení problematiky českému publiku. Bibliografie je doplněna rovněž odkazy na internetové prameny.

I. LITEVSKÁ STYLISTIKA DO ROKU 1900

Starší litevské písemnictví ve stylistické perspektivě

V dějinách Evropy se baltské národy a jazyky objevují jako jedny z posledních.[2] Nejstarší historické zmínky o různých baltských kmenech se datují do 10.-11. století; první známý text v litevštině vznikl na přelomu 15.-16. století, první litevská kniha vyšla tiskem roku 1547. Někteří historici hledají teoretický počátek písemné litevštiny buď ve 13. století (v souvislosti s křtem prvního litevského krále Mindaugase v roce 1253) nebo v posledních desetiletích 14. století (křest Jagelonců a celé Litvy v letech 1386-1387): předpokládá se, že křest panovníka a celého státu se nemohl uskutečnit bez toho, aniž by do litevštiny nebyly přeloženy hlavní křesťanské texty. Takové překlady však zatím nejsou známé.

Opožděný nástup litevštiny na jeviště evropské kultury se vysvětluje skutečností, že litevský stát nikdy nebyl mono-etnický a pro písemné účely dlouhá staletí užíval rutenštinu, latinu a polštinu. Myšlenka o „návratu“ k litevštině jakožto k jazyku státnímu se objevuje až v 19. století.[3]

Od 16. století počet litevských písemných památek plynule vzrůstá. V 18. století bylo jenom v tiskárně Vilniuské akademie vydáno 8263 litevských tisků.[4] Písemnictví dále rozkvétalo v 19. století s počátkem evropských národních obrozeneckých hnutí a v plné

[2] K dějinám Pobaltí viz L. Švec, V. Macura, P. Štol, *Dějiny pobaltských zemí*, Praha 1996.
[3] Stručný přehled kulturních dějin Litvy viz T. Hoskovec, *Litva jako příklad středoevropského osudu*, „Střední Evropa“ 1994 č. 40.
[4] Viz *XVIII a. antrosios pusės-XIX a. pradžios lietuviškoji religinė proza. Chrestomatija*, Vilnius 2003, s. 9.

kulturní a institucionální šíři se rozvinulo po vyhlášení nezávislé Litevské republiky roku 1918.

Od středověku až do konce druhé světové války se litevsky mluvilo a psalo nejen na území Litvy, ale také v Prusku.[5] Zde teritorium rozšíření litevštiny více méně odpovídalo hranicím dnešní kaliningradské enklávy. Tu větev litevské kultury, která se rozvíjela v Litevském velkoknížectví, nazýváme „velkolitevskou“, kdežto pro větev pruskou se ustálil název „kultura malolitevská“.[6] Obě větve se paralelně vyvíjely a soupeřily mezi sebou až do roku 1945 do zániku samotných Prus, přičemž do 19. století měly kulturní a jazykové iniciativy vycházející z území Prus větší vliv na obecný vývoj litevského písemnictví a spisovné litevštiny.

Církevní literatura a církevní styl

Drtivou většinu starších litevských písemných památek tvoří církevní texty psané a tištěné – překlady bible, zpěvníky, sbírky kázání. Tento druh textů dominoval až do 18. století, kdy došlo k aktivizaci beletristického křídla písemnictví. Vzhledem k této skutečnosti mluví badatelé o církevním slohu.[7]

Nejstarší známý souvislý text v litevštině je rukopis s překladem tří modliteb *Otče náš*; *Zdráva's, Mario*; *Credo* do východního litevského nářečí. Text byl roku 1962 objeven v knihovně Vilniuské univerzity na poslední stránce knihy *Tractatus sacerdotalis* (1503). Překlad se datuje do doby mezi lety 1500-1525.[8] Z hlediska stylistického je však mnohem významnější druhá nejstarší písemná památka litevštiny a zároveň první tištěná litevská kniha, *Katechismusa prasti žadei* (*Jednoduchá slova katechismu*) Martynase Mažvydase. Katechismus vyšel tiskem roku 1547 v Královci (dnes Kaliningrad) za finanční podpory prvního pruského velkoknížete Albrechta Braniborského. Vydávání litevských spisů bylo částí Albrechtova programu rozšiřování luteránského náboženství mimo území Prus. Kniha má následující části: 1) epigram *Ad Magnvm Dvcatvm Litvaniae*; 2) latinskou předmluvu; 3) litevskou veršovanou předmluvu; 4) slabikář; 5) katechismus; 6) „Připomnění čtenáři“; 7) zpěvník. Mažvydas napsal epigram, obě předmluvy a „Připomnění“. Slabikář, katechismus a

[5] Jméno Prusy je baltského původu, území tzv. německých Prus (Ostpreussen) bylo kdysi obýváno baltskými kmeny. Více o jejich dějinách viz T. Hoskovec, *Prusové – pruština – Prusko. Stěhování jména, zánik jazyka, zmizení lidí i země*, in: T. Janíček, P. Zima (red.), *Komunita a komunikace*, Praha 1999, s. 103-130.
[6] Tato jména navazují buď na tradici starších názvů latinských (*Magnvm Dvcatvm Litvaniae*) nebo německých (*Kleinlittauen*).
[7] Srov. J. Palionis, *Lietuvių rašomosios kalbos istorija*, Vilnius 1995, s. 21-22. (Dále citováno jako „Palionis“.)
[8] J. Lebedys, J. Palionis, *Seniausias lietuviškas rankraštinis tekstas*, in: „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“ 1963 č. 3, s. 109-135. Viz transliterovanou verzi: www.istorija.net/lituanistica/tevemusu1503.htm

zpěvník jsou přeloženy z různých pramenů.[9] Mažvydasův katechismus je pro litevskou kulturu unikátní památkou. Touto knihou začínají dějiny litevského písemného jazyka, a proto byla mnohokrát zkoumána v nejrůznějších aspektech. Z hlediska stylistického je katechismus důležitý tím, že zde poprvé můžeme v dostatečném rozsahu vidět aplikaci celé řady stylistických prostředků.

Epigram *Ad Magnvm Dvcatvm Litvaniae* je prvním příkladem tohoto žánru litevského autorství. Má čtyři verše:

Fausta ducum magnorum altrix, Litvania clara,
Haec mandata Dei, suscipe menta pia,
Ne te, cum dederis rationes ante tribunal
Augustum, magni iudicis ira premat.[10]

Tato invokace a adhortace je napsána elegickým distichem. Je zřejmé, že autor dobře ovládal antickou poetiku. Stejný dojem vzbuzuje také Mažvydasova latinská předmluva, napsaná plynnou, elegantní latinou, ve které autor hojně využívá prostředky antické rétoriky.[11]

Litevská předmluva *Katechismu* je zároveň první litevskou básní. Tento relativně dlouhý text (115 řádků) je veršován ve svérázném rytmu, za pomoci kterého se Mažvydas snažil napodobit latinský elegický distich.[12] Předmluva je pojata jako personifikovaná a rétoricky vznešená řeč knihy, která sama promlouvá k čtenářům-Litevcům a povzbuzuje je, aby neváhali a četli její slova:

Bratři a sestry, vezměte mě a čtěte,
a čtouc si toto připomněte –
Tuto vědu vaši rodiče chtěli mít
ale žádným způsobem ji nemohli dostat. (…)[13]

V předmluvě Mažvydas poprvé v dějinách litevštiny použil dialog, periodu hyperbolizaci, personifikaci a jiné stylistické prostředky. Řádky 2 až 22 tvoří akrostich se zašifrovaným jménem autora *Matinvs Masvidivs*. V dalších částech katechismu (zmíněném

[9] Ch. Stang, *Die Sprache des litauischen Katechismus von Mažvydas*, Oslo 1929; G. Michelini, *Martyno Mažvydo raštai ir jų šaltiniai*, Vilnius 2000, s. 19-31.
[10] Citováno podle: M. Mažvydas, *Pirmoji lietuviška knyga*, Vilnius, 1974.
[11] Srov. *Mosvid. Die ältesten litauischen Sprachdenkmäler bis zum Jahre 1570*, herausgegeben von G. Gerulis, Heidelberg 1923, s. XII-XVII; K. Korsakas, *Martynas Mažvydas (asmenybė ir gyvenimas)*, in: M. Mažvydas, *Pirmoji lietuviška knyga*, Vilnius 1974, s. 7-45.
[12] Rytmus Mažvydasovy předmluvy se zakládá na syntaktických a intonačních jednotkách. Viz J. Girdzijauskas, *Lietuvių eilėdara*, Vilnius 1966, s. 52-66.
[13] Pokud není uvedeno jinak, překlady do češtiny V. Šeferis.

„Připomnění“ a překladech zpěvů) najdeme množství tropů. Nedlouho po katechismu vydává Mažvydas další náboženské texty – zpěvníky, příručku pro obřad křtu a jiné. Celkem se Mažvydasovi připisuje osm litevských tisků.[14]

Katolická církev v Litvě brzy pochopila katechizační účinnost náboženských textů v mateřském jazyce. Vilniuský biskup Walerian Protasewicz pozval roku 1569 do Litvy jezuity a pověřil je realizací protireformačního programu.[15] Z jejich iniciativy se na konci 16. století jako protiváha litevských luteránských textů objevují texty katolické. Kanovník jezuita Mikalojus Daukša vydává ve Vilniusu roku 1595 litevský překlad katechismu Jakuba Ledesmy *Kathechizmas arba moksłas kiekwienam krikszczionii priwalvs* (*Katechismus čili věda povinná každému křesťanovi*). Toto dílo je nejstarší známou litevskou knihou vytištěnou na území Litvy. Roku 1599 stejný překladatel vydává tiskem postilu rektora Vilniuské akademie Jakuba Wujeka.[16] Daukšovy tisky jsou nesmírně důležité pro vývoj litevského písemnictví. V porovnání s Mažvydasovým dílem jsou jeho překlady mnohem rozsáhlejší. Badatelé upozorňují na autenticitu a jazykovou čistotu Daukšovy litevštiny a také na vysokou filologickou kvalitu jeho překladů.[17] Daukša je prvním litevským autorem, který litevštinu chápal nejen jako instrument pro rozšiřování víry, ale i jako fundamentální národní hodnotu. Své myšlenky na toto téma vyjádřil v předmluvě k překladu postily. Zde čteme:

> *Ne velikostí země, ne růzností oděvů, ne líbezností krajů, ne silou měst a hradů stojí národy, ale spíš pěstováním a používáním svého jazyka, který jednotu, shodu a bratrskou lásku pomnožuje a zachovává. Jazyk je vzájemným poutem lásky, matkou jednoty, otcem společností, stráží států.*[18]

Daukša v předmluvě emotivně kritizoval litevskou šlechtu za to, že se snadno vzdává mateřského jazyka ve prospěch polštiny. Podle vlastních slov viděl hlavní cíl své překladatelské činnosti ve snaze o „pěstování, udržování a rozšiřování“ litevštiny jako státního jazyka. Doukšova předmluva se jeví v dějinách litevské kultury jako první pokus o pochopení sociálních funkcí jazyka a jeho emotivní snaha o „pěstování“ a „rozšiřování“ litevštiny lze chápat jako znak vyspělé národní jazykové identity.

---

[14] Více o kulturním a historickým kontextu první litevské knihy viz *Martynas Mažvydas and Old Lithuania (collection of papers)*, compiled by R. Koženiauskienė, Vilnius 1998.
[15] Brzy po svém příchodu založili jezuité Vilniuskou akademii, její zakládací listinu podepsal král Bathory roku 1579.
[16] Viz http://postilla.mch.mii.lt/index.en.htm a také J. Palionis, *Mikalojaus Daukšos „Postilė“ ir jos šaltiniai*, Vilnius 2001.
[17] Z. Zinkevičius, *Lietuvių kalbos istorija*, Vilnius 1984-1995, sv. III, s. 173-195. (Dále citováno jako „Zinkevičius“.)

V Malé Litvě měl vývoj náboženského písemnictví institucionální charakter, neboť iniciativa vydávání litevských tisků byla přímo podporována královským dvorem. Po Mažvydasovi se toto písemnictví soustředilo na dva cíle: překlady Písma svatého a vydávání luteránských zpěvníků.

Autorem prvního litevského překladu celé bible je Johannes Bretke (litevsky Jonas Bretkūnas).[19] Rukopis překladu byl dokončen roku 1590, ale kvůli politickým okolnostem nebyl jeho překlad nikdy vydán.[20] Byl však dobře znám dalším autorům a překladatelům v Prusku, kteří Bretkūnasova překladu využili pro pozdější verze litevské bible. Nový zákon se podařilo vydat až roku 1701, celé Písmo svaté roku 1735.[21]

Nejpočetnější skupinu litevských náboženských textů v Prusech tvořily zpěvníky – existuje několik desítek vydání. Po Mažvydasovi nejvýznamnější sbírky zpěvů připravili Daniel Klein (1666), Friedrich Schuster (1705) a Gottfried Ostermeyer (1781).[22] Jazyková stránka zpěvů se stávala objektem veřejných diskusí, ve kterých se mimo jiné probíraly také stylistické aspekty překladů. Jedna z těchto diskusí trvala více než deset let – vedli jí trempský (něm. Trempen, dnes Novostrojevo) farář Gottfried Ostermeyer a kantor v Pillkallen (dnes Dobrovolsk) Christian Mielcke; výsledkem byla celá řada zajímavých pojednání.[23]

V Litevském velkoknížectví tvořila největší část písemných památek rovněž náboženská literatura. Velkolitevské církevní písemnictví 16.-17. století se dělí na katolické a protestantské.[24] Podobně jako tomu bylo v kulturních vztazích Prus a Litevského velkoknížectví, mělo soupeření katolicizmu a reformátorských hnutí uvnitř státu za následek zvýšení zájmu o litevštinu a aktivizaci litevského písemnictví. Na „jezuitský“ katechismus Daukšy (1595) reagovali kalvinisté vydáním dvoujazyčného tisku *Polski i Litewski Katechism*, který roku 1598 vytisknul Malcher Pietkiewicz (litevsky Merkelis Petkevičius). Kniha kromě katechismu obsahovala malý zpěvník, modlitební knížku a agendu, z čeho je zřejmé, že kalvinisté navazovali na tradici Mažvydasova *Katechismu* jakožto „universální“ náboženské knihy. Na Daukšovou *Postilu* (1599) pak odpověděli vydáním anonymního

---

[18] Přeloženo podle: *„Postilla catholicka“ Якуба Вуйка въ литовскомъ переводе Николая Даукши перепечатаномъ подъ наблюденіемъ Ф. О. Фортунатова Э. А. Вольтеромъ*, С.-Петербургъ 1909.
[19] Je také autorem litevské postily, která vyšla tiskem roku 1591. Více o něm viz Zinkevičius, III, s. 63-76.
[20] Více viz V. Falkenhahn, *Der Übersetzer der litauischen Bibel Johannes Bretke und seine Helfer*, Königsberg und Berlin 1941.
[21] Opakované vydání roku 1727, 1735, 1740, 1755. Viz Palionis, s. 126-127.
[22] Více o dějinách litevských luteránských zpěvníků viz D. Pociūtė, *XVI-XVII a. Prūsų Lietuvos bažnytinių giesmių kilmė ir pobūdis*, in: *Senoji Lietuvos literatūra, 1: Senosios literatūros žanrai*, Vilnius 1992, s. 9-40.
[23] Palionis, s. 128-130.
[24] Termín „protestantské písemnictví“ zde používáme pro náboženské texty všech reformovaných církví – kalvínské, reformátorské a luteránské.

překladu postily Miołaja Reja s názvem *Postilla lietvwiszka* (*Litevská Postila*, 1600).[25] Typografické provedení její titulní stránky bylo téměř totožné s Daukšovou postilou, vydavatelé se tak snažili vyhnout možné konfiskaci a spálení tisku, což bylo běžnou praxi tehdejších náboženských konfliktů.

Situace protestantů v Litvě se v průběhu 17. století postupně komplikovala. Jejich posledním vlivným mecenášem byl velký litevský hejtman Janusz Radziwiłł (litevsky Jonušas Radvila). Poté co katolíci zbořili a spálili kalvínskou tiskárnu ve Vilniusu, založil Radziwiłł nové kalvínské centrum ve své rezidenci v Kėdainiai. Zde roku 1653 za jeho finanční podpory vyšla jedna z nejdůležitějších litevských knih 17. století, *Kniga nobažnistes krikščioniszkos* (*Kniha křesťanské pobožnosti*). Tento rozsáhlý tisk, na kterém se podílelo několik překladatelů, se skládá ze tří částí – zpěvníku, postily a modlitební knížky. Z hlediska stylistického je nejzajímavější zpěvník. Obsahuje překlady polské církevní poezie Jana Kochanowského a Mikołaja Reja a také několik originálních zpěvů překladatele Štěpána Jaugelise-Telegy (litevsky Steponas Jaugelis-Telega). Jak překlady, tak originální texty Jaugelise v kontextu jiných sbírek zpěvů vynikají svým stylistickým provedením a literární přesvědčivostí.[26]

Jednu z nejdramatičtějších kapitol kalvínského písemnictví v Litvě tvoří neúspěšný pokus o vydání tak zvané *Bible Chylińského*. Mladý a ambiciózní kalvinista Bohusław Chyliński v Londýně v letech 1657-1660 z vlastní iniciativy přeložil celou bibli do litevštiny a za anglické státní finanční podpory zahájil její tisk.[27] Avšak kvůli nepříznivé reakci litevského kalvínského synodu byl tisk přerušen a již vytištěná část později prodaná jako makulatura.[28] Zachovaly se pouze malé fragmenty této nedotištěné bible. Roku 1932 se v Anglii náhodou našla část rukopisu Chylińského, která byla roku 1958 vydána v Polsku.

S výjimkou *Kniga nobažnistes krikščioniszkos* vzbuzují kalvínské tisky dojem uspěchané, nepříliš kvalitní práce. To platí zejména pro stylistické a typografické provedení překladů katechismu z roku 1598 a postily z roku 1600. Zde se autorům nepodařilo vyhnout přímému vlivu polštiny, a proto působí litevský text ztrnulým, nepřirozeným dojmem,

---

[25] Zinkevičius, III, s. 195-204.
[26] Zinkevičius, III, s. 213-218.
[27] V Litvě v té době probíhaly těžké války s Ruskem a Švédskem, proto žil a pracoval Chyliński v Anglii, která podporovala litevské kalvinisty. Více viz I. Lukšaitė, *Samuelio Boguslavo Chilinskio „Biblijos vertimo į lietuvių kalbą pagrindimas“*, „Knygotyra“ 2000 č. 36; http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/knygot/36/luksaite.pdf
[28] Více viz S. Kot, *Geneza i tło historyczne Biblii litewskiej Chylińskiego*, in: *Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament*, wydali Cz. Kudzinowski, J. Otrębski, Poznań 1958.

stylistické bohatství originálu, zejména Rejovy postily, se bohužel v překladu nepodařilo zachovat.[29]

V porovnání s reformátorskými texty bylo provedení litevských katolických církevních tisků v 17. století pečlivější. Proto také jejich vliv na vývoj církevního stylu byl podstatnější. Významnou osobností katolického písemnictví byl jezuita Konstantinas Sirvydas, autor prvního litevského slovníku a sbírky originálních kázání *Punkty kazan* (*Body kázání*). První vydání Sirvydasova polsko-latinsko-litevského *Dictionarium trium linguarum* se objevilo před rokem 1620, později byl slovník mnohokrát opakovaně vydáván.[30] Jeho litevská část obsahovala kolem 10 000 slov, autor často uváděl několik litevských ekvivalentů latinských a polských výrazů:

> **Bytność rzeczy.** Existentia, subsistentia. *Buytis, butibe, essibe, sunčius, gen. ćiaus, Bukle*
> **Filozof.** Philosophus, physicus. *Iszminties, nuomuonios miletoias, protomeylis*[31]

Vzhledem k tomu, že tento slovník byl až do 19. století jediným slovníkem litevštiny vydaným na území Litvy, byl jeho vliv na vývoj litevského písemnictví velmi výrazný. Pro potřeby několika generací sloužil nejen jako bohatý zásobník synonym, ale zároveň jako vzor „čisté“, správné derivace výrazů a tvoření neologismů. V tehdejší době byl Sirvydasův slovník hlavní příručkou, ze které se učilo litevštině.

Punkty kazan vyšly tiskem roku 1629 (první část) a roku 1644 (druhá část) ve Vilniusu.[32] Bylo to dvoujazyčné litevsko-polské vydání originálních Sirvydasových kázání, zajímavé tím, že autor psal texty v litevštině a pak je překládal do polštiny. Je to první známý literární překlad z litevštiny. Sirvydasovy *Punktai sakymų* sloužily nejen pro církevní potřeby, ale i jako příručka homiletiky v jezuitské akademii ve Vilniusu. Stejně jako Sirvydasův slovník byla tato sbírka kázání jednou z nejdůležitějších a nejlépe zpracovaných písemných památek 17. století a dlouhá léta ovlivňovala styl litevské homiletiky.

Nejčastěji vydávaným katolickým textem 17.-18. století byla tak zvaná Jaknavičova *Evangelia*, dvoujazyčné polsko-litevské vydání evangelií, pojmenované podle překladatele

---

[29] Srov. Zinkevičius, III, s. 195-204.
[30] Podle některých názorů může být nejstarší edice považována za samostatný slovník, nikoli za „první vydání“ Sirvydasova lexikonu. Více viz K. Pakalka, *Iš K. Širvydo „Dictionarium trium linguarum“ žodyno istorijos*, „Lietuvių kalbotyros klausimai“ 1960 č. 3.
[31] Citováno podle: Palionis, s. 107.
[32] Viz *Šyrwids Punktai sakimu (Punkty kazań)*, herausgegeben von F. Specht, Göttingen 1929.

Jana Jaknavičiuse. Poprvé byla vydána roku 1647[33]; v 17.-18. století vyšlo více než 30 filologicky pečlivě zpracovaných vydání. Je zřejmé, že Jaknavičova *Evangelia* byla tou knihou, která rozhodujícím způsobem ovlivňovala církevní litevštinu.[34]

Z dalších katolických tisků stojí za zmínku katolický zpěvník Salomona Sławoczyńského (litevsky Saliamonas Slavočinskis) *Giesmes tikieimvy katholickam pridiarancias* (*Zpěvy, náležící katolické víře*) z roku 1646 a anonymní překlad Bellarminova katechismu *Trumpas mokslo krikscioniszko surinkimas* (*Krátká sbírka křesťanské nauky*) z roku 1677.[35] Oba překlady byly v pozdějších redakcích v oběhu až do 19. století.

Soupeření reformace a protireformace velice příznivě ovlivnilo vývoj litevského písemnictví. Bez ohledu na konfesionální provenienci konkrétních textů se litevština už ve svých nejstarších projevech objevuje ve stylisticky vyspělém tvaru a přirozeně zapadá do kontextu humanistické kultury 16. století. Intensivní snaha o rozšiřování náboženských myšlenek měla za následek, že starší litevské písemnictví tvoří pečlivě filologicky zpracované tisky a dobře promyšlené překlady, ve kterých se autoři snažili aplikovat pravidla neolatinské rétoriky a poetiky.

Přesnější charakteristika litevského církevního stylu souvisí především s jeho tematickým omezením. Hlavní vlastností tohoto stylu je četné používání náboženských termínů a biblických vlastních jmen. Jednalo se o zcela novou vrstvu slovní zásoby, která byla zčásti vypůjčena a zčásti nově vytvořena. Typické pro církevní sloh bylo také používání knižních, většinou z němčiny nebo polštiny převzatých syntaktických konstrukcí. V Malé Litvě náboženské texty tradičně vznikaly jako kolektivní překlady, z čehož pramenila jejich stylová nesourodost v rámci jednotlivých tisků. Ze zřejmých důvodů se tento církevní styl lišil od velkolitevské verze větším počtem germanismů.

V církevním stylu můžeme rozlišit tři menší stylistické okruhy: evangelický, homiletický a styl náboženských zpěvů. Styl překladů evangelií je jednoduchý, málo užívá slov a konstrukcí v přeneseném smyslu, typické jsou krátké věty a jejich parataktické spojování. V homiletice naopak dominují dlouhé věty, rétorické periody a hypotaxe. Najdeme zde hodně biblických a lidových přirovnání, metafor, epitet, alegorií a jiných stylistických prostředků. Styl náboženských zpěvů je svou emotivitou, způsobem zobrazování a hojným

[33] *Ewangelie polskie y litewskie tak niedźielne iáko y wszytkich swiąt, ktore w Kośćiele Katholickim, według Rzymskiego porządku przez cały rok czytaią*, Wilno 1647.
[34] Srov. Zinkevičius, III, s. 266-270.
[35] *Lietuvių kalbos enciklopedija*, Vilnius 1999, s. 591 (dále citováno jako „LKE“); Zinkevičius, III, s. 270-273.

používáním deminutiv bližší stylistice lidových písní. Od textů evangelických a homiletických se liší především jazykovou rytmikou a melodikou.[36]

Úřední styl

Nejstarší písemné památky litevského původu jsou latinsky sepsané úřední texty. Jedná se o dokument krále Mindaugase z roku 1254, kterým daruje pozemky katolické církví, a relativně obšírnou diplomatickou korespondenci velkoknížete Gediminase z let 1322-1323. Tyto památky svědčí o tom, že v dobách vzniku litevského státu působila na jeho území centra latinského písemnictví, díky nimž v Litvě již zcela jistě existovala elementární znalost středověké scholastiky, včetně tehdejší poetiky a rétoriky.[37] Jako většina tehdejších panovníků zaměstnávala litevská velkoknížata na svém dvoře příslušníky církevních řádů, kteří jim pomáhali vést zahraniční korespondenci v latině.

Nejstarší litevské písemné památky jsou prvními projevy úředního stylu v litevském písemnictví. Je samozřejmé, že jsou sepsány podle tehdejších stylistických pravidel; zmíněný dokument krále Mindaugase je typickým příkladem středověkých donačních aktů, marně bychom v něm hledali znaky jazykové či osobní individuality. Gediminasovy dopisy jsou stejně tak typickými příklady středověké epistolografie, avšak v jeho korespondenci již nacházíme stopy jazykové autenticity. Některé obrazové figury v dopisech velkoknížete Gediminase jsou netypické pro středověký epistolární sloh. Je pravděpodobné, že překladatel v těchto místech věrně přeložil slova litevského panovníka. Tak ve svém dopisu pro hansovní města z roku 1323 vytýká litevský velkokníže jejich obyvatelům, že nereagovali na jeho dřívější dopis, ve kterém nabízel svou ochranu a ekonomické svobody každému, kdo přesídlí na jeho území: „Ale nikdo z vás nepřijel, ani pes se z vaší strany neozval s vděkem na tyto návrhy.“[38] V jiném dopisu ze stejného roku, určeném dominikánským klášterům v Německu, Gediminas přemlouvá bratry, aby neváhali s misionářskými výpravami do Litvy a ujišťuje je ve své upřímosti: „Dřív se železo promění ve vosk a voda se stane ocelí, než my odvoláme naše slovo“. Podobně je zakončen i Gediminasův dopis pro řád františkánů: „Naše slovo zůstane tvrdé jako ocel.“ Pokud se zde skutečně jedná o „citáty“ litevského velkoknížete, můžeme v nich vidět nejstarší příklady použití stylistických figur v dějinách litevské

[36] Palionis, s. 90-94.
[37] Gediminas zmiňuje ve svých dopisech jím založené kláštery dominikánů ve Vilniusu a františkánů ve Vilniusu a Novgorodu.
[38] Citáty dopisů podle: http://anthology.lms.lt; viz také S.C. Rowell, *Chartularium Lithuaniae res gestas magni ducis Gedeminne illustrans. Gedimino laiškai*, Vilnius 2003.

písemnosti: je to hyperbola („ani pes se neozval“) a rétorické přirovnání („dřív se železo promění ve vosk, než…“).

Z pozdějších století se zachoval již větší počet písemných památek litevského původu. Nejdůležitější vrstvu tohoto písemnictví tvoří tak zvaná *Litevská metrika* – archiv dokumentů velkoknížecího dvora psaný převážně v rutenštině a latině a tři kodexy litevských letopisů z 15.-16. století v rutenštině. V těchto zápisech se objevuje řada litevských slov a glos, která jsou důležitá pro historii litevštiny, zde se jim však již nemůžeme věnovat podrobněji.

Úřední texty sepsané litevsky se objevují až v 16. století a nejsou četné. Ze 16.-17. století se zachovalo několik památek tohoto druhu v Prusech a 12 textů z Litevského velkoknížectví. Nejstarším litevským úředním textem je rukopis přísahy z roku 1572, v němž se Litevci z okolí Tilsitu (litevsky Tilžė, dnes Sovetsk), Ragnitu (litevsky Ragainė, dnes Neman) a Memelu (dnes Klaipėda) zavazují věrností pruskému vévodovi Albrechtu Fridrichovi.[39] Z 18. století se zachovalo více než 100 úředních litevských textů, většinou pruského původu.[40] Byly to vládní dopisy, příkazy a poučení litevskému obyvatelstvu Prus.

Úřední styl z pochopitelných důvodů nevyniká obrazovostí a barevností, zde dominují suché, automatizované, neutrální jazykové prvky. Texty jsou sepsané ve velmi dlouhých, nejčastěji hypotaktických větách s predikátem na konci. Pro všechny druhy úředních textů jsou stereotypní určité syntaktické konstrukce cizího původu, například *prisiekti ant* (přísahati na), *abydą daryti* (urážku činiti), *provos ieškoti* (pravdu hledati). Jedná se o syntaktické výpůjčky z němčiny a polštiny, které, ačkoliv jsou v rozporu s litevskou skladbou, přetrvávaly v úředním stylu až do konce 19. století.

Nejtypičtějším příznakem úředního stylu jsou šablonovité výrazy a konstrukce. Například královské příkazy začínaly tradičním *pluralis maiestatis*: „Mes, Wladislaus Ketvirtasis, iš Dievo malonės Karalius…“ (My, Vladislav Čtvrtý, z Boží vůle král…); soudní dokumenty byly tradičně zakončeny přísahou „Kaip spraviedlyvai prisiekiu, teip man Pone Dieve padėk, o jei nespraviedlyvai, Pone Dieve užmušk“ (Jakož zde spravedlivě přisahám, taktéž mi Pane Bože pomož, a pokud nespravedlivě, Pane Bože zabij.)[41]

Specifikem úředního stylu je administrativní a právní terminologie. Drtivou většinu této lexiky tvořily přímé výpůjčky z němčiny a polštiny (například *hercikis* < něm. Herzog; *pečėtis* < pol. pieczęć; *sūdžia* < pol. sędzia). Překladatelé se však snažili vytvořit také litevské

[39] Text viz *Senieji lietuvių skaitymai*, Kaunas 1927, s. 38-39.
[40] Viz jejich sbírku: K. Jablonskis, *Prūsų valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai lietuviams valstiečiams*, Vilnius 1960.
[41] Citováno podle: Palionis, s. 96.

právní pojmy. Některé z těchto termínů přetrvávají dodnes, například *bylinėtis* (soudit se), *įstatymas* (zákon), *vietininkas* (zástupce) a jiné.

V porovnání s církevním a beletristickým stylem byl vliv cizích jazyků na úřední styl největší. Tato situace se zásadně změnila až ve 20. století, kdy v nezávislém litevském státu vznikla novodobá právní a administrativní terminologie.

Beletristický styl

Literární prvky se objevovaly již v církevních textech, například předmluva Mažvydase v jeho katechismu (1574) se považuje za první litevskou báseň. Některé překlady nebo originální verze zpěvů rovněž vynikaly po estetické stránce.

Počátek litevské originální tvorby je spojen s řadou malých literárních forem, rozptýlených v rukopisech a tiscích. Těmi jsou panegyriky, epitafy a dedikace. Nejstarší známá litevská panegyrika a zároveň nejstarší příklad literárního slohu je pozdravení krále Zikmunda III. Vazy u příležitosti jeho příjezdu do Vilniusu (devět hexametrických veršů), vydané ve Vilniuské akademii spolu s podobnými texty v jiných jazycích roku 1589.[42] První litevský epitaf je věnován francouzskému vědci Peresciovi a byl vytištěn v knize *Monumentvm Romanvm* v Římě roku 1638.[43] Z doby před rokem 1700 známe jedinou litevskou dedikaci, věnování velkému litevskému hejtmanovi Januszi Radziwiłłovi (litevsky Jonušas Radvila) v dříve zmíněném kalvínském tisku *Kniga nobažnistes krikščioniszkos* (Kėdainiai, 1653), autorem je Štěpán Jaugelis-Telega.[44] Pro zmíněné texty je typický patos, hyperbolizované vychvalování dotyčných osob, snaha o expresivní epitety a přirovnání.

V 18. století se krásná litevská literatura vyvíjela zejména v Prusech. Roku 1706 vychází v Královci první kniha s nenáboženským obsahem, Ezopovy bajky v překladu Johannesa Schultza (litevsky Jonas Šulcas) *Die Fabuln Aesopi*.[45] Několik menších rukopisných literárních děl (veršovaný dopis, dva epigramy a pozdrav příteli k svatbě) napsal farář v Papelken (dnes Vysokoje) Adam Friedrich Schimmelpfennig mladší.[46] Kantor v Pilkalnech (dnes Dobrovolsk) Christian Gottlieb Mielcke je autorem malé litevské poémy *Pilkainis* na téma minulosti Prus a Litvy.[47] Texty uvedených autorů mají veškeré charakteristiky prvních pokusů o beletristickou tvorbu v litevštině – poněkud omezený

[42] *Gratvlationes Serenissimo Ac Potentissimo Principi Sigismvndo III (…)*, Vilnae MDLXXXIX. Viz také *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius 2001, s. 369. (Dále citováno jako „LLE“.)
[43] Palionis, s. 100; LLE, s. 132.
[44] LKE, s. 325.
[45] LLE s. 496
[46] LLE s. 487-488.
[47] LLE, s. 335.

stylistický registr, nepřirozená, strnulá skladba, jednoduché tropy. Ne vždy se autorům podařilo zvládnout rytmickou a metrickou stránku textů.

Prvním velkým litevským spisovatelem je Kristijonas Donelaitis. V polovině 18. století napsal své hlavní poetické dílo, rozsáhlý čtyřdílný epos *Metai*. Zde představil život lidí a přírody v jednotlivých ročních dobách. Autor pojmenoval pouze jednotlivé části svého díla – *Pavasario balsai* (Jarní radovánky), *Vasaros darbai* (Letní práce), *Rudenio gėrybės* (Podzimní dary) a *Žiemos rūpesčiai* (Zimní starosti). Název celku *Metai* (Roční doby) navrhl vydavatel Donelaitisova díla Ludwig Rhesa. Nevíme přesně, kdy Donelaitis dílo napsal, datum vzniku rukopisu se klade mezi léta 1765-1775.[48] Autor nezamýšlel své texty publikovat a jeho tvorba byla dlouho známa jen úzkému okruhu jeho přátel. První knižní vydání jeho poezie se objevuje v Královci až roku 1814 z iniciativy Liudwiga Rhezy. Kromě eposu *Metai* je Donelaitis také autorem šesti originálních bajek.[49]

Epos *Metai* je napsán v hexametru, který představuje kompromis mezi sylabickým a sylabotonickým veršem. V porovnání s Mažvydasovou předmluvou katechismu je provedení Donelaitisova díla nesrovnatelně dokonalejší – autorovi se podařilo sjednotit požadavky antické metriky se specifikou litevské prozodie. Díky své jazykové, stylistické a technické dokonalosti je epos *Metai* doposud jedním z nejvýznamnějších literárních děl litevské literatury.

Ze stylistického hlediska vyniká epos především pestrostí a přesností použitých jazykových prostředků. Donelaitis je velkým novátorem litevské lexiky a frazeologie, překvapuje svou schopností využívat inherentní a adherentní obrazovosti slov. Bohatstvím stylistických odstínů vyniká zejména Donelaitisovo sloveso a participium, s kterými přímo souvisí dynamika a expresivita vyprávění.[50] Před Donelaitisem byla litevská skladba nejvíce ze všech jazykových vrstev ovlivňována němčinou a polštinou. Epos *Metai* je však nesrovnatelným vzorem živé, gramaticky správné litevské syntaxe, a proto se stal jedním z nejvíce citovaných pramenů v syntaktických příručkách litevštiny.[51] Donelaitis dokázal lépe než jiní spisovatelé využit bohatství lidové synonymiky a metaforiky. Ze všech druhů metafor

[48] Viz L. Gineitis, *Įvadas*, in: Kristijonas Donelaitis, *Raštai*, Vilnius 1977, s. 7-12.
[49] Více o Donelaitisovi viz *Slovník pobaltských spisovatelů*, Praha 2003, s. 75. (Dále citováno jako „SPS“.)
[50] Srov. T. Buch, *Użycie particypiów w utworach Ch. Donełaytisa*, in: „Biuletyn polskiego towarzystwa językoznawczego“, z. 12, Wrocław-Warszawa-Kraków 1962, s. 147; J. Kabelka, *Donelaičio raštų leksika*, Vilnius 1964, s. 12.
[51] Palionis, s. 150.

jsou četností a originalitou nejzajímavější jeho personifikace. *Metai* vynikají také individualitou metonymií, epitet a hyperbol.[52]

Donelaitis tvoří vlastní kapitolu v dějinách litevské literatury. Vzhledem k tomu, že silou talentu byl nesrovnatelně lepší než ostatní autoři tehdejší literární produkce, měl jeho epos rozhodující vliv na další vývoj literárního stylu, zejména na přelomu 19. a 20. století, doby aktivní literární recepce Donelaitisova díla. Byl prvním litevským autorem, známým také mimo Litvu, jeho tvorba byla přeložena do němčiny, angličtiny, polštiny, češtiny a dalších jazyků.[53]

Skutečný rozkvět litevské beletrie následoval v 19. století. Těžiště jejího vývoje se přeneslo do Litvy.[54] V posledních desetiletích 19. století se definitivně zformovaly klasické druhy literatury a žánry. Za zakladatele litevské literární prózy se považuje žemaitský biskup Motiejus Valančius, který v letech 1868-1869 vydává svou literárně-didaktickou prózu.[55] Malé žánry prózy, zejména povídku, kanonizoval na přelomu 19. a 20. století Jonas Biliūnas. První litevský román *Algimantas* od Vincase Pietarise vyšel roku 1904. Nevýznamnější postavou novodobé litevské lyriky byl Jonas Mačiulis-Maironis. Svými verši, vydanými ve sbírce *Pavasario balsai* (Jarní hlasy, 1895), ustálil kánon litevské sylabotonické poezie a započal řadu žánrů – poému, sonet, elegii. Litevské drama vzniká koncem 19. století, za jeho zakladatele jsou považování Aleksandras Fromas-Gužutis a Robertas Keturakis. Se vznikem litevských periodik v 80.-90. letech 19. století se začal intensivně rozvíjet také publicistický styl. Plného žánrového a stylistického objemu dosáhla litevská krásná literatura ve 20. letech minulého století.[56]

Počátky stylistické teorie před rokem 1900

Samostatnou vědeckou disciplínou se litevská stylistika stává až ve 20. století. Jejímu vzniku předcházel obecný vývoj litevské gramatiky v 17.-19. století. První deskriptivní mluvnici litevštiny *Compendium Grammaticae Lithvanicae* napsal kolem roku 1643 Christoph Sappun (litevsky Kristupas Sapūnas), byla však vydána až roku 1673. Proto se za první litevskou gramatiku považuje *Grammatica Litvanica* Daniela Kleina, která vyšla tiskem roku 1653 v Královci. V 18. století byly v Prusech napsány a vydány ještě přinejmenším čtyři

[52] Odbornou analýzu Donelaitisova stylu s četnými příklady viz L. Gineitis, *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*, Vilnius 1990; Zinkevičius, III, s. 278-281.
[53] Český překlad – Kristijonas Donelaitis, *Roční doby*, přeložila Hana Jechová, Praha 1960.
[54] O klíčových textech a autorech viz R. Parolek, *Litevská literatura*, Praha 1996, s. 41-54.
[55] Valančius byl jednou z nejvýznamnějších osobností národního obrození. Více o něm viz SPS, s. 260.
[56] K uvedeným autorům viz odpovídající hesla v SPS a LLE.

gramatiky litevštiny.[57] První známou litevskou gramatikou, vydanou na území Litvy, byla anonymní *Universitas lingvarum Litvaniae*, která vyšla tiskem ve Vilniusu roku 1737.[58] Mezi pozdějšími studiemi litevštiny patří důležité místo gramatikám Augusta Schleichera *Litauische Grammatik* (Praha 1856) a Friedricha Kurschata *Grammatik der littauischen Sprache* (Halle 1876). Schleicher je zakladatelem litevské srovnávací gramatiky, Kurschat poprvé přesně popsal systém přízvuku litevštiny.

Stylistická problematika starších litevských textů souvisí především se snahou o vytvoření a stabilizaci norem spisovné litevštiny. Do 20. století se litevská stylistika projevovala především v praktickém aspektu: překladatelé a autoři se snažili, aby jejich texty byly srozumitelné, přesně vyjadřovaly autorovu myšlenku, byly přesvědčivé, gramaticky správné. Jsou to tradiční charakteristiky dobrého stylu, zformulované v antické a novodobé normativní rétorice. Na těchto kritériích byly položeny základy obecných a stylistických norem litevštiny.

Filologické a textologické bádání o nejstarších litevských památkách ukazuje, že její autoři věnovali stylistickým aspektům svých textů velkou pozornost. Mažvydasův katechismus (překlady zpěvů) prošel několika redakcemi, přičemž autor využíval také verze jiných překladatelů.[59] V Daukšově postile v dodatku *errata* se zachovaly komentáře některých používaných jazykových tvarů, které obsahují nejen zajímavý dialektologický materiál, ale také ukazují Daukšovy stylistické korektury.[60]

Litevská jazykověda se až do 19. století intensivněji vyvíjela v Prusech, kde měla výuka litevštiny a vydávání litevských tisků institucionální charakter: existovala síť farních litevských škol, vláda poskytovala stipendia litevským studentům, v univerzitách v Královci (od roku 1723) a v Halle (od roku 1727) fungovaly semináře litevštiny, působily zde četné redakční komise pro vydávání litevské náboženské literatury. Tyto iniciativy vycházely především z vládního úsilí o efektivnější katechizaci, která často neměla účinek zejména kvůli jazykovým problémům. Do 18. století byla totiž jazyková kvalita většiny malolitevských textů neuspokojující.[61] Gramatické chyby nebyly časté, potíže ale spočívaly v neschopnosti překladatelů transformovat vysoký sloh latinského nebo německého originálu na stylistickou úroveň lidové litevštiny, v zavádění zbytečných neologismů a ve snaze o přesné dodržování syntaktických konstrukcí originálu.

---

[57] Palionis, s. 101-106.
[58] LKE, s. 224-228.
[59] G. Michelini, op. cit., s. 19-31.
[60] Viz *„Postilla catholicka“ Якуба Вуйка* (…), op. cit., s. VII.

Na začátku 18. století se tento ve své podstatě stylistický problém stal předmětem odborné diskuse. Roku 1706 vydal gumbinský (něm. Gumbinnen, lit. Gumbinė, dnes Gusevo) farář Michael Mörlin polemický traktát *Principium primarium in lingva Lithvanica*. Zde upozorňoval na to, že na mnoha místech pruského knížectví faráři neovládají litevštinu v dostatečným rozsahu a lid se jim posmívá kvůli chybám nebo vůbec nechodí do kostela. Mörlin navrhl projekt jazykové reformy, který se považuje za první pokus o zformulování norem spisovné litevštiny:

1) S lidem má farář hovořit jednoduše (*vulgariter*, *populariter*, *vocabulis domestici*), nepoužívat literární, vznešená slova.

2) Je nutno dbát na jazykovou čistotu, protože Litevci nerozumějí cizím slovům (*peregrina vocabula*). Pokud neexistuje nějaký pojem v litevštině, měl by řečník popsat věc jinými slovy (*circumscribere*).

3) Je nutno se vyvarovat neologismů (*ficta aut nova vocabula*) a málo používaných dialektismů.[62]

Myšlenky Mörlina vyvolaly živou reakci. Začala diskuse o tom, jak se má správně litevsky mluvit a psát. Ačkoli se především týkala principů překládání náboženských textů, výsledkem byl zvýšený obecný zájem veřejnosti o litevštinu a řada vědeckých příspěvků.[63]

Ve své předmluvě k již zmíněnému překladu Ezopových bajek *Die Fabuln Aesopi* (1706) zdůrazňoval Schultz, že přímým podnětem k této práci mu byly myšlenky Mörlina. Chtěl dokázat jejich správnost tím, že přeloží bajky do litevštiny v čistých, pravých a dobrých slovech, kterým rozumí každý Litevec: „mit puren, echten und guten Littauischen Worten, die auch ein gemeiner Littau verstehet.“[64]

Diskuse o litevštině se zúčastnil také farář v Walterkehmen (litevsky Valtarkiemis, dnes Olchovatka) Philipp Ruhig (litevsky Pilypas Ruigys), který roku 1708 začal psát traktát *Untersuchung der littauischen Sprache in ihrem Ursprunge, Wesen und Eigenschaften*; dílo dokončil a vydal až roku 1747. Ruhig zdůrazňoval, že litevština není pouze z různých jazyků slepená koiné bez jasného vnitřního systému a pravidel, jak se tehdy běžně soudilo v Prusku, ale samostatným a starým jazykem. Upozorňoval proto na její gramatickou specifiku, porovnával ji s jinými jazyky a dokazoval její „příbuznost“ s antickou řečtinou. Kritizoval

---

[61] Například vizitace v okolí Tilsitu roku 1704 ukázala, že lidé nerozuměli litevskému překladu *Nového zákonu* (1701). Viz Zinkevičius, IV, s. 230-233.
[62] P. Jonikas, *Mažosios Lietuvos bažnytinės kalbos reformos projektas 18 a. pradžioje*, „Archivum Philologicum“ 1937 č. 6.
[63] S Mörlinem polemizovali J. Perkuhn a J. Keimel. S podporou jeho myšlenek vystoupili J. Schultz, Ph. Ruhig a J. Brodowski.
[64] V. Maciūnas, *Šulco Ezopas*, „Archivum Philologicum“ 1935 č. 5.

myšlenku o primitivitě litevštiny (oproti vyspělosti němčiny). Mluvil o jejím bohatství a dokonalosti („Reichtum und Vollständigkeit“) – například německý *grau* má v litevštině šest ekvivalentů: *pilkas*, *širmas*, *rainas*, *žilas*, *būras*; *waschen* je možno litevsky přeložit jako *mazgoti* (umívat ruce), *prausti* (umívat obličej), *skalbti* (prát). O lehkosti a příjemnosti litevštiny („Zierlichkeit und Annehmlichkeit“) svědčí časté používaní deminutiv.[65]

Pasáže Ruhigového traktátu, ve kterých se věnoval litevské synonymice a frazeologii, můžeme považovat za první pokus o stylistickou charakteristiku litevštiny jako jazykového celku. Tento pokus samozřejmě odpovídal tehdejší úrovni vědy o jazyku, nicméně Ruhigův *Betrachtung* se dlouhou dobu těšil popularitě a významně přispěl k legitimizaci litevštiny jako předmětu jazykovědy a filologie.

Diskuse o litevštině se o něco později přenesla na území Litvy. Roku 1806 kněz a člen polského Sdružení přátel vědy (Towarzystwo przyjaciół nauk) Xawery Bohusz přednesl ve Varšavě referát *O počátcích národu a jazyka litevského*,[66] ve kterém se odvolával na myšlenky Mörlina a Ruhiga a probíral ty aspekty litevštiny, které bychom dnes nazvali stylistickými: bohatou synonymiku, jemnost a hudebnost řeči, stručnost a přesnost výrazů.[67]

Liudwig Rhesa (litevsky Liudvikas Rėza), filolog, folklorista, profesor Královecké univerzity a vydavatel Donelaitisova díla, napsal dějiny litevské bible (*Geschichte der litthauischen Bibel*, Královec 1816), kde poskytnul nejen přehled jemu známých překladů Písma svatého, ale taky jejich stručnou stylistickou charakteristiku.[68] Za jazykovou čistotu, přesnost a jasnost překladu obzvlášť chválil Bretkūnase. Rhesa byl koordinátorem autorského kolektivu, který připravil litevská vydání *Bible* z let 1816 a 1824. Ve svých *Filologicko-kritických poznámkách k litevské bibli* (*Philologisch-kritische Anmerkungen zur litthauischen Bibel*, 1-2, Královec 1816, 1824) komentoval tyto překlady a zdůrazňoval stylistické principy nové redakce – snahu o jazykovou čistotu, správnost, jasnost a obrazovost.[69]

V 19. století spolu s vývojem jazykovědy vzrůstá počet odborných lingvistických textů týkajících se litevštiny, která se stává předmětem zájmu mnoha známých vědců. Různým jejím aspektům se věnovali August Schleicher, August Leskien, Karl Brugmann, Adalbert Bezzenberger, Ferdinand de Saussure, Antoine Meillet a jiní. Mezi největší autority patří také Josef Zubatý, etymolog, autor řady článku o historické gramatice litevštiny.

---

[65] Palionis, s. 141. Viz také fragmenty traktátu na http://www.istorija.net/kleinlitauen/ruhig.htm
[66] *O początkach języka i narodu litewskiego*. Knižní vydání 1808 Varšava.
[67] LLE, s. 71-72.
[68] LLE, s. 528-529.
[69] Zinkevičius, IV, s. 286.

V první polovině 19. století se litevština v evropském akademickém prostředí definitivně stabilizuje jako „legitimní“ jazyk a předmět zkoumání jazykovědy. V stylistické perspektivě však zásadní změny nepozorujeme: stylistický aspekt jazyka zůstal v pozadí oproti diachronickému a synchronickému zkoumání litevštiny a projevoval se pouze zprostředkovaně jako praktické aplikování obecných pravidel stylistické organizace textů. Situace se změnila s počátkem národního obrození a s nástupem první generace litevských vzdělanců v druhé polovině 19. století.

II. LITEVSKÁ STYLISTIKA VE 20. A 21. STOLETÍ

Vývoj spisovné litevštiny a stylistická problematika

Kolem roku 1850 se narodila první generace Litevců, která započala a také ve velké míře zrealizovala kulturní a politické aspirace národního obrození, završeného vyhlášením státní nezávislosti v roce 1918.[70] Ve druhé polovině 19. a na začátku 20. století pobíhá konsolidace Litevců jakožto novodobého národa, přičemž jedním z nejdůležitějších aspektů tohoto procesu byl vznik spisovné litevštiny a její uplatnění v kulturní, politické a později i státní sféře. Je pochopitelné, že až za těchto okolností mohla být jejím studiím věnována plná pozornost a litevská jazykověda se mohla začít samostatně rozvíjet. Mezi nejvýznamnější osobnosti zmíněné národně-obrozenecké generace patří litevští lingvisté Jonas Jablonskis a Juozas Balčikonis. S jejich činností souvisí nejen vznik litevské novodobé profesionální jazykovědy, ale i počátky teorie stylistiky.

Na vytvoření a kodifikaci norem novodobé litevštiny se nejvíce podílel Jonas Jablonskis (1860 – 1930), který je právem považován za tvůrce spisovného litevského jazyka. Tento první a nejvýznamnější teoretik spisovné litevštiny vydal několik studií, ve kterých vytvořil základy jejího fonetického, morfologického a syntaktického systému, vypracoval systém gramatické terminologie, popsal vztahy mezi dialekty a literárním jazykem, četnými publikacemi v tisku neustále prosazoval normy spisovného jazyka v praxi. Jeho klíčovým dílem je *Lietuvių kalbos gramatika* (*Gramatika litevského jazyka*; první verze 1901, definitivní podoba 1922); následovaly *Lietuvių kalbos sintaksė* (Skladba litevštiny, 1918) a *Linksniai ir prielinksniai* (Pády a předložky, 1928).[71] Juozas Balčikonis (1885 – 1969)

[70] Více viz *Dějiny pobaltských zemí*, op. cit., s. 115-173.
[71] Více viz http://www.spaudos.lt/Istorija/J_Jablonskis.en.htm; J. Jablonskis, *Rinktiniai raštai*, Vilnius 1957-1959.

rozvíjel a uplatňoval normativní teorii litevštiny, byl jedním z nejdůležitějších litevských lexikografů.[72]

Jablonskis a Balčikonis se přímo stylistice nevěnovali, nicméně jejich vliv na celkový vývoj spisovné litevštiny se přirozeně promítal i do stylistické roviny. Ačkoliv na začátku 20. století se v Evropě již aktivně prosazovala teorie lingvistické stylistiky, litevským normativistům nejspíš nebyla známa. V kontextu tehdejší lingvistiky jejich názory působí spíš konservativním dojmem, například Jablonskis stylistickou charakteristiku textu nepovažoval za problém lingvistický, nýbrž za literární.[73]

Na začátku 20. století byly funkční styly litevštiny ještě ve fázi vzniku. Jablonskis dlouho rozlišoval pouze mluvený (lidový) a psaný (spisovný) jazyk, přičemž ten druhý chápal jako jednolitou, nediferencovanou strukturu.[74] Definitivní rozvrstvení jednotlivých funkčních stylů litevštiny připadá až na období kolem roku 1930.[75] Ačkoliv ve 20.-30. letech litevská jazykověda ještě neanalyzovala funkční aspekt jazyka, prakticky dobře chápala a respektovala specifiku beletristického, vědeckého či publicistického jazykového projevu. Stylistická problematika se projevovala především v perspektivě normativizace litevštiny, tedy jako otázka vztahu mezi jazykovou normou a stylistickou rozmanitostí jazyka. Týkalo se to především krásné literatury, která na začátku 20. století prožívala etapu aktivního vývoje. Kolem roku 1924 Jablonskis, Balčikonis a jiní normativisté začali v tisku kritizovat literární jazyk některých spisovatelů z hlediska spisovnosti. Literáti s kritikou nesouhlasili a tak na stránkách kulturních periodik začala emotivní diskuse. Normativisté za hlavní kritéria spisovného jazyka považovali gramatickou správnost a živost, neboli „lidovost“.[76] Spisovatelé obhajovali jazykovou svobodu literárního díla, prosazovali názor, že spisovatel není omezen gramatickými pravidly, a kritizovali lingvisty za neschopnost estetické recepce.[77]

Z perspektivy vývoje litevské stylistiky byl tento střet názorů důležitý jako etapa, v níž se objevily první znaky lingvistického pohledu na styl. Na jedné straně tato veřejná diskuse přispěla k pochopení, že spisovný jazyk není jednolitá struktura a vztah stylistické rozmanitosti jazyka a jazykové normy je značně komplikovaný. Na straně druhé vedl k

[72] LKE, s. 53-55.
[73] Srov. jeho výpovědi v této věci J. Jablonskis, *Raštai*, Kaunas 1932-1936, sv. 3., s. 63; sv. 4, s. 72.
[74] Srov. A. Piročkinas, *Jablonskis ir kalbos stiliai*, „Mūsų kalba“ 1975 č. 6.
[75] R. Miliūnaitė, *Lietuvių kalbos gramatikos norminimo pagrindai*, Vilnius 2003, s. 24.
[76] Balčikonis dokonce sám pořizoval vzorové lingvistické překlady literárních děl podle své představy o ideální litevštině.
[77] Více o průběhu diskuse viz A. Piročkinas, op. cit., s. 4-11.

závěru, že styl není pouze osobní záležitostí konkrétního autora či díla a má svá objektivní kritéria.

První pokusy o teorii stylistiky

Nástin litevské teorie stylistiky se poprvé objevuje v učebnici pro vyšší školy Kazimierase Bizauskase *Raštijos bei literatūros teorija* (*Teorie písemnictví a literatury*, Kaunas 1918). Větší část této knihy je věnovaná stylistice; autor interpretuje stylistiku jako část literární teorie, ale pojednává o ní z lingvistických pozic. Bizauskas jako první navrhl novodobou definici stylu: „Stylem můžeme nazvat skladbu jazyka konkrétného spisovatele, která závisí na výběru slov a výrazů, na jejich uspořádání ve větách a na spojování samotných vět.“[78] Stylistiku chápal jako vědu, která pojednává nikoliv o individuálních stylech, ale o stylistických prostředcích jako systémovém aspektu jazyka zahrnujícím celé písemnictví.[79] Bizauskas navazoval na tradiční paradigma stylistických kategorií jazyka (spisovnost, jasnost, přesnost, čistotu), neomezoval však jejich platnost pouze na krásnou literaturu. Ve své učebnici stručně popsal nejdůležitější druhy tropů – epitet, přirovnání, metaforu, metonymii, alegorii, personifikaci, synekdochu, hyperbolu a ironii.

Roku 1923 vychází litevská učebnice stylistiky Motiejuse Gustaitise.[80] Nemůžeme ji sice ještě považovat za skutečnou učebnici teorie stylistiky, avšak poprvé v dějinách litevské vědy zde byla ve velkém rozsahu věnována pozornost stylistické problematice, zejména jejímu praktickému aspektu. Podle Gustaitise, „je styl způsob, jakým vyjadřujeme myšlenky v mluveném a psaném jazyce. (…) Stylistika svými obecnými pravidly zahrnuje celé poetické a prozaické písemnictví (…).“[81] Autor učebnice vycházel z tradičního aforizmu Bouffona *Le styl c‘est l’home meme* – zajímal se především o individuální aspekt slohu, uvědomoval si však také sociolingvistické aspekty jazykové činnosti („jinak mluví a píše vesničan, jinak řemeslník, jinak vzdělanec“), význam komunikační situace a cílevědomosti výpovědi („stejný člověk hovoří o smrti blízké osoby jinak než když vypráví pohádku, a jednu věc vyjádří různě různým posluchačům či čtenářům.“)[82] Gustaitis navrhl originální typologii stylů. Rozlišoval 1) styl jednotlivý, periodický a smíšený; 2) styl jednoduchý, umělecký a střední; 3) styl lidový a umělecko-lidový; 4) styl litevský a nelitevský; 5) styl plastický a abstraktní; 6) styl seriozní, humoristický a vysoký; 7) styl obecný a individuální; 8) styl dopisů; 9) novodobé styly

[78] K. Bizauskas, *Raštijos bei literatūros teorija*, Kaunas 1918, s. 15.
[79] Ibidem, s. 16.
[80] M. Gustaitis, *Stilistika*, Marijampolė 1923. Více o autorovi viz LLE, s. 173.
[81] M. Gustaitis, op. cit., s. 5, 6.
[82] Ibidem, s. 6.

(symbolismus, impresionismus, expresionismus).[83] Teoretické základy litevské stylistiky, jak je formuloval Gustaitis, neměly větší vliv na vývoj této vědy. Jeho učebnice byla významná především jako příručka praktické stylistiky, zejména díky množství dobrých ilustračních příkladů.

Metodologické vady *Stilistiky* Gustaitise už neměla učebnice *Literatūros teorija. Poetika* (*Teorie literatury. Poetika*) Juozase Ambrazevičiuse-Brazaitise, která částečně rovněž pojednávala o stylistice.[84] Stylistika je zde pojata jako část poetiky: „Poetiku dělíme takto: 1) stylistika, 2) kompozice, 3) poetické žánry.“[85] Lingvistické chápání stylistických aspektů jazyka se v učebnici objevuje především v analýze stylistických prostředků, v charakteristikách dobrého a vadného slohu, ve vysvětleních sémantické konstrukce tropů.

Z antických rétorik převzaté požadavky dobrého stylu byly v učebnicích Bizauskase, Gustaitise a Ambrazevičiuse považovány za základ stylistické kultury. Jejich práce byly důležitým vkladem do vývoje litevské stylistiky. Nová etapa litevské teorie stylistiky začíná ve 30. letech 20. století, kdy litevskou jazykovědu začala aktivně ovlivňovat nová generace lingvistů. Stylistické problematice se věnovali zejména Pranas Skardžius a Petras Jonikas.

Pranas Skardžius (1899-1975) byl jedním z nejproduktivnějších a nejvýznamnějších litevských lingvistů meziválečné doby, profesor Vilniuské univerzity, zakladatel časopisu „Archivum Philologicum“.[86] Roku 1938 publikoval článek *Gramatika ir stilistika* (*Gramatika a stylistika*), ve kterém se poprvé podrobně věnoval otázce stylistiky jako samostatné vědecké disciplíny.[87] Skardžius stručně popsal dějiny gramatiky a stylistiky od antických dob po současnost. V této souvislosti poskytnul také přehled novodobých stylistických teorií, v němž litevské akademické obci představil práce Kurta Vosslera, Leo Spitzera a Charlesa Ballyho. Prosazoval názor, že stylistika je samostatnou vědou, a ne pouhým dodatkem gramatiky, rétoriky či literární vědy. Nesouhlasil však s idealistickými teoriemi Vosslera a Spitzera, kteří gramatické vztahy interpretovali jako realizaci vyšší struktury stylistické. Skardžius se jako první pokusil nastínit předmět zkoumání lingvistické stylistiky: za nezbytné považoval rozlišování stylistiky literární a lingvistické; upozorňoval, že pole zkoumání stylistiky se částečně překrývá s předmětem zkoumání kultury jazyka a normativní gramatiky. Ve svém článku se věnoval metodologickým neporozuměním stylistické povahy mezi jazykovědci a literáty, odlišnému chápání termínu stylistika a otázce „národního“ stylu. Skardžius nenavrhl

[83] Ibidem, s. 180-181.
[84] J. Ambrazevičius, *Literatūros teorija. Poetika*, Kaunas 1930.
[85] J. Ambrazevičius, op. cit., 1936 (třetí vydání), s. 30.
[86] LKE, s. 583-584.
[87] P. Skardžius, *Gramatika ir stilistika*, „Naujoji Romuva“ 1938 č. 51/52.

žádnou koherentní teorii lingvistické stylistiky, avšak ve svém článku popsal metodologické předpoklady vzniku této disciplíny, její funkce a cíle. jeho studie přispěla k reinterpretace tradičního pohledu na jazykovědu a její metodologické paradigma.

Petras Jonikas (1906-1996) byl žákem a kolegou Skardžiuse, po druhé světové válce jeden z nejvýznamnějších litevských lingvistů v exilu, badatel dějin spisovné litevštiny. Ve 30. letech minulého století se jako první zajímal o ideje Pražského lingvistického kroužku. Svůj pohled na funkční členění litevštiny vyjádřil v článku *Mūsų bendrinės rašomosios kalbos problema* (*Problém našeho spisovného jazyka*),[88] v němž litevským čtenářům poprvé představil Pražskou lingvistickou školu:

> *Tato škola zkoumá systém výrazových prostředků jazyka a zajímá se zejména o synchronní studium jazyka, neboť umožňuje nejlepší vhled do různých struktur a aspektů jazykového systému. Spisovný jazyk je tedy podobným samostatným systémem, fungujícím podle vlastních zákonitostí. Bádání zmíněné školy je možno využít pro zdokonalení spisového jazyka. To dokládá Pražský lingvistický kroužek, který svými pracemi (přednáškami, publikacemi) přispěl k uspořádání spisovné češtiny a kultury jazyka (…)*[89]

Ve svém článku Jonikas popsal základy teorie funkčních stylů, jak je zformuloval Bohuslav Havránek, převzal také jeho klasifikaci funkcí jazyka. Rozlišoval tedy jazykové funkce komunikativní, prakticky odbornou, teoreticky odbornou a estetickou, ke kterým nacházel příslušné funkční jazyky (hovorový, pracovní, vědecký a básnický). Funkční pohled na jazyk Jonikas předvedl na analýze některých literárních textů, jako jeden z prvních odborně komentoval v této souvislosti litevskou avantgardní poezii. Jonikas byl přesvědčen, že uplatnění funkční teorie jazyka včetně jejího stylistického aspektu je pro litevskou jazykovědu naprostou nutností:

> *Nejdůležitějším jejich (jazykovědců – V.K.) úkolem je teď vysvětlování funkčního rozvrstvení spisovného jazyka. Na to je nejvyšší čas. Tím by jiným pomohli lépe uplatnit zmíněné funkční rozdíly a zároveň by pozvedli kulturu spisovného jazyka.*[90]

Litevská akademická obec se zájmem reagovala na ideje Jonikase, jeho publikace byly diskutovány ve Sdružení litevského jazyka.[91] Vzhledem k tomu, že ve 30. letech minulého

---

[88] P. Jonikas, *Mūsų bendrinės rašomosios kalbos problema*, „Židinys“ 1937, č. 12.
[89] Ibidem.
[90] Ibidem.
[91] V 30. letech 20. století byla to vlivná instituce, která se programově věnovala rozvíjení a rozšiřování spisovné litevštiny. Sdružení působí doposud. Viz LKE, s. 370.

století litevské písemnictví dosáhlo plného žánrového a stylistického objemu, můžeme předpokládat, že funkční teorie jazyka měla v litevské jazykovědě veškeré možnosti širokého uplatnění. Bohužel nepříznivé historické okolnosti na několik desetiletí zkomplikovaly vývoj litevské jazykovědy. Velké straty přinesla druhá světová válka a dvě okupace. Mnoho lingvistů emigrovalo na Západ a ti, kteří zůstali, se ocitli pod tlakem sovětské ideologie a v intelektuální izolaci. Celková situace v zemi byla pro akademickou práci nepříznivá. Prvních deset poválečných let Litva existovala v podmínkách okupačního teroru. Není proto divu, že za podmínek, kdy se litevská akademická obec musela začít organizovat skoro od základů, vývoj litevské vědy stagnoval. Pozitivní změny a příznaky relativné normalizace akademické infrastruktury se objevují až začátkem 60. let.

Lingvistická stylistika samostatnou akademickou disciplínou

Novou etapu litevské stylistiky započal profesor Vilniuské univerzity Juozas Pikčilingis (1926-1991). Jako první se důsledně věnoval lingvistické stylistice, její teorii, praxi a výuce, inicioval vznik stálého kurzu stylistiky na Vilniuské univerzitě. V letech 1965-1970 publikoval několik důležitých studií, týkajících se různých stylistických aspektů jazyka.[92] Definitivní podobu teorie lingvistické stylistiky nacházíme v jeho monografii *Lietuvių kalbos stilistika* (*Stylistika litevského jazyka*, první část 1971, druhá část 1975). V první části monografie Pikčilingis zformuloval základní metodologické postuláty litevské stylistiky, definoval její hlavní pojmy, předmět zkoumání a cíle, vymezil ji ve vztahu k jiným disciplínám jazykovědy a filologie, navrhl systémový popis funkčních stylů litevštiny, podrobně se věnoval kultuře stylu a obecným požadavkům dobrého slohu. Druhá část monografie je stylistickou studií litevské lexiky. Autor zde analyzoval stylistické rozvrstvení slovní zásoby, expresivní možnosti jednotlivých gramatických forem, synonymiku litevštiny, podal stylistickou charakteristiku variant národního jazyka (dialektů, sociolektů, argot), detailně popsal strukturu a funkce tropů.

V době vzniku Pikčilingisova díla již existovala bohatá zahraniční literatura v oblasti teorie stylistiky. Práce litevského vědce se jeví jako pokus o syntetické zpracování novodobých stylistických pohledů a jejich aplikaci na litevskou jazykovědu a literaturu. Bohatá bibliografie prozrazuje vliv zejména prací ruských, českých, německých, francouzských a anglických. Základní metodologické dispozice však Pikčilingis převzal ze stylistiky jazykových jednotek Charlesa Ballyho a teorie funkčních stylů.

[92] Více viz LKE, s. 485-486; V. Žukas, *Gyvenimas kalbai. Juozas Pikčilingis*, Vilnius 2001.

Pikčilingis rozlišoval stylistiku lingvistickou, která je nastavena na celé spektrum národního jazyka a operuje s jazykovědnými kategoriemi, a literární, která zkoumá především krásnou literaturu včetně její estetické či filozofické stránky. Přesné vymezení těchto oborů stylistiky však nepovažoval za nutné, budoucnost nové disciplíny viděl spíše v symbióze obou odvětví, ve vývoji tak zvané obecné či filologické stylistiky.[93] Z tohoto pohledu je lépe srozumitelná také poněkud široká definice stylu v jeho monografii:

> *Styl je skladba jazyka, způsob jazykového vyjádření; je to způsob užívání jazyka v krásné literatuře, ve vědeckých pracích, v publicistice, v úředních textech, ve všedním životě, jsou to jazykové zvyklosti literárních škol či proudů, je to jazyk, který používáme v jednotlivých druzích krásné literatury (epos, drama, lyrika), jsou to různé jazykové nuance a zvláštnosti.*[94]

Tuto definici Pikčilingis v dalších svých textech upřesnil. Jinde rozlišuje tři aspekty stylu: 1) styl jako celek výrazových prostředků, charakteristických pro konkrétního autora; styl jako způsob vyjadřování myšlenek a citů, který se projevuje určitým výběrem slov, jejich používáním a specifickým spojováním do vět; 2) styl jako historicky vzniklou variantu národního jazyka, jejíž vlastností a specifika záleží na oblasti používání jazyka a jeho funkci; 3) styl jako jazyková zvláštnost či odstín.[95]

V monografii *Lietuvių kalbos stilistika* je poprvé v plné šíři aplikována teorie funkčních stylů. Pikčilingis představil její hlavní pojmy, zkoumal, definoval a popsal jednotlivé funkční styly litevštiny a jejich typologii, přičemž zdůrazňoval vliv české jazykovědy pro vznik této teorie: „Za nejvyšší úspěch novodobé stylistiky považujeme vytvoření teorie funkčních stylů. Přední místo zde patří strukturalistům Pražské lingvistické školy.“[96] Pikčilingis ve své práci konsekventně využíval díla české jazykovědy. Citoval nebo přímo odkazoval k pracím Bohuslava Havránka (*Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura*; *K funkčnímu rozvrstvení spisovného jazyka*), Františka Trávníčka (*O jazykovém slohu*), Viléma Mathesiuse (*Řeč a sloh*), Lubomíra Doležela (*O stylu moderní české prózy*), Karla Hausenblase (*K základním pojmům jazykové stylistiky*), Aloise Jedličky, Věry Formanové a Miloslavy Reimankové (*Základy české stylistiky*). Znal studie Josefa Kořínka, Vladimíra Skaličky, Bohumila Trnky, Josefa Mukařovského a Josefa Mistríka.

---

[93] J. Pikčilingis, *Lietuvių kalbos stilistika*, Vilnius 1971, sv. I, s. 6. (Dále citováno jako „Pikčilingis“)
[94] Pikčilingis, I, s. 6.
[95] J. Pikčilingis, *Kas yra stilius*, Vilnius 1971, s. 6.
[96] Pikčilingis, I, s. 10.

V monografii *Lietuvių kalbos stilistika* funkční styl Pikčilingis definoval jako „určitou historický vzniklou variantu národního jazyka, která má svou zásobu specifických lexikálních a gramatických výrazových prostředků a specifickým způsobem je využívá.“[97] V litevštině rozlišoval pět funkčních stylů: umělecko-beletristický, publicistický, vědecký, oficiální věcný a všední čili styl hovorového jazyka.[98] V pozdějších letech litevská stylistika upřesnila a zjednodušila některé z těchto názvů, jejich základní dělení však zůstává takové, jak jej navrhl Pikčilingis. Nejnovější stylistická literatura tedy rozlišuje styl umělecký (nebo beletristický), publicistický, vědecký, administrativní (nebo kancelářský) a všední.[99] V posledních letech se objevily pokusy rozšířit počet funkčních stylů o styl orátorský[100] a styl reklamy[101]. Přijímat tyto teorie jako trvalý element litevské stylistiky by však bylo předčasné.

Vedle deskriptivních záměrů lingvistické stylistiky zdůrazňoval Pikčilingis také její preskriptivní stránku: „Lingvistická stylistika zkoumá stupeň expresivity lexikálních, gramatických a jiných prostředků, jejich stylistické potence a záměrnost použití, a také stanoví pravidla, která je nutno dodržovat v praxi.“[102] Zakladatel litevské lingvistické stylistiky proto rozlišoval praktickou stylistiku, kterou chápal především jako „normativní jazykovou disciplínu, která by měla aktivně přispět k pěstování kultury spisovného jazyka (…)“[103]. V rozsáhlé kapitole, věnované obecným požadavkům dobrého stylu, podrobně probral deset stylistických charakteristik jazyka, které by měly tvořit jeho základy: jasnost, přesnost, jednoduchost, spisovnost, stručnost, živost, přesvědčivost, expresivitu, bohatství a zvučnost.[104] Pikčilingis zde navázal na tradice normativní stylistiky, přítomné v litevském písemnictví už od 16. století. Tradiční paradigma charakteristik dobrého slohu rozšířil však zavedením základního kritéria vhodnosti a nevhodnosti: „Stylistika vysvětluje, co je vhodné, a co ne. Proto můžeme říci: pro stylistu neexistují slova dobrá nebo špatná – slova „se hodí“ nebo „nehodí.“[105]

Specifikem Pikčilingisovy teorie je to, že praktická stylistika a funkční stylistika byly v jeho pojetí dvě samostatné a rovnocenné části lingvistické stylistiky. Někteří litevští jazykovědci s tím nesouhlasili a upozorňovali na metodologické nesrovnalosti, které z tohoto

---

[97] Pikčilingis, I, s. 277.
[98] Jako „všední styl“ zde překládáme specifický litevský termín „buitinis stilius“, který je ekvivalentem českého hovorového stylu.
[99] LKE, s. 204.
[100] R. Koženiauskienė, *Retorika. Iškalbos stilistika*, Vilnius 2001, s. 12-13.
[101] I. Smetonienė, *Garsinės reklamos stilius*, disertační práce, Vilnius 2001.
[102] Pikčilingis, I, s. 6.
[103] Pikčilingis, I, s. 30.
[104] Pikčilingis, I, s. 32-276.
[105] Pikčilingis, I, s. 29.

pojetí vyplývaly, zejména na to, že takto pojatá praktická stylistika ve velké míře dubluje funkce a cíle kultury jazyka.[106]

O čtyři roky později vydaná druhá část monografie byla prvním rozsáhlým stylistickým popisem litevské slovní zásoby. V koncepci popisu je patrný vliv *Traité de stylistique française* Charlesa Ballyho. Stylistická hodnota jazykových elementů je interpretována ve vztahu ke stylisticky neutrálním tvarům (denominatům), rozlišuje se konotace expresivní (imanentní) a funkční, velká pozornost je věnována synonymice a používání slov v přeneseném smyslu. V kontextu litevské jazykovědy 70. let minulého století vyniká druhá část monografie také jako nejrozsáhlejší studie tropů. Pikčilingis zde podal jejich podrobnou klasifikaci a četnými příklady ilustroval použití v textu. Díky tomu je jeho monografie považována za bohatý pramen pro diachronická a chronologická studia litevské metafory. Neméně důležitý je Pikčilingisův stylistický popis frazeologie, ve kterém poprvé navrhl typologii frazeologických konstrukcí, pojednal o jejich struktuře, původu a principech překládání.

Je samozřejmé, že tak široce koncipované dílo nemohlo uniknout určitým nesrovnalostem teoretické a metodologické povahy. Nicméně *Lietuvių kalbos stilistika* se stala pevným základem pro další vývoj litevské lingvistické stylistiky a Pikčilingis je právem považován za jejího zakladatele.

Novější litevská stylistika

V 70. letech minulého století začal intensivní vývoj a diferenciace litevské stylistiky. V akademické obci nastoupila nová generace stylistů, která působí doposud a prezentuje celé spektrum stylistických škol a směrů.

Kazimieras Župerka jako první legitimoval v litevské stylistice pojem konkurence výrazových prostředků. V knize *Praktinė stilistika. Sinonimai* (*Praktická stylistika. Synonymy*, Vilnius 1978) přinesl nový pohled na stylistickou problematiku, který založil na teorii jazykových prostředků, konkurujících v rámci stejné komunikační intence.[107] Toto studium přineslo nový pohled na možnosti stylistického popisu jazyka a bylo v litevské jazykovědě přijato velice příznivě. Zásady své stylistické teorie Župerka zformuloval na základě teoretických úvah Milana Jelínka. K orientaci litevského jazykovědce na českou stylistiku evidentně přispěla jeho stáž na Masarykově univerzitě v Brně v letech 1974-1975.

[106] Srov. A. Pupkis, *Kalbos kultūros pagrindai*, Vilnius 1980, s. 11.

Velmi důležitým stylistickým textem Župerky je učebnice pro vysoké školy *Lietuvių kalbos stilistika* (*Stylistika litevského jazyka*, Vilnius, 1983). Tato studie vyrůstá z teoretické koncepce Pikčilingise, v mnoha případech však nabízí nový pohled na stylistickou problematiku. Autor zde přeformuloval definice základních stylistických pojmů, upřesnil hranice předmětu zkoumání stylistiky, prosazoval teorii konkurence jazykových prostředků. V porovnání s monografií Pikčilingise vyniká *Stilistika* Župerky symetrií terminologického systému a přesností a stručností definic:

> *Stylistika zkoumá záměrnost používání jazykových prostředků.*
> *Styl je způsob používání jazyka, který se projevuje selekcí a kombinací jazykových prostředků.*
> *Funkční styl je historický vzniklá verze národního jazyka, jejíž stylistické vlastnosti a jazykové prostředky určuje oblast používání jazyka, jeho obsah a funkce.*[108]

Lietuvių kalbos stilistika se již stala trvalou součástí litevské stylistické teorie a považuje se za její kanonický popis, učebnice je používána na všech vysokých školách v Litvě.

Jednou z oblastí Župerkova zájmu je zkoumání metajazykové funkce jazyka, zejména analýza metajazykových výrazů mimo odborný jazykovědný jazyk.[109] V této souvislosti uvádí nové termíny „metajazykový komentář“ a „metajazyková jednotka“ a zkoumá fráze a vsuvky typu *jak se říkávalo dřív*, *jak to říká mládež*, *promiňte mi ten výraz* apod., které umožňují pochopit distribuci stylových norem v jazykovém povědomí společnosti a sledovat jejich archaizaci či aktualizaci.

V 80. letech se objevují první statistické analýzy litevských funkčních stylů. Audronė Bitinienė publikovala studii *Mokslinis stilius* (*Vědecký styl*, Vilnius 1983), ve které zkoumala statistické parametry odborných vědeckých textů. Také v pozdějších letech se autorka věnovala aplikaci matematických metod ve stylistické analýze jazyka, své poznatky shrnula v monografii *Funkciniai stiliai. Sakinio ilgis ir struktūra* (*Funkční styly. Délka a struktura věty*, Vilnius 1997). Matematická analýza poskytla řadu zajímavých dat, ilustrujících vlastnosti funkčních stylů. Například ve zkoumaných textech vědeckého stylu

---

[107] Srov. také K. Župerka, *Competition of language means as the object of lithuanian stylistics*, abstract of the habilitation work, Šiauliai 1995; *Kalbos priemonių konkurencija kaip lietuvių kalbos stilistikos objektas*, habilitacinis darbas, Šiauliai 1995.
[108] K. Župerka, *Lietuvių kalbos stilistika*, 2. vydání, Šiauliai 2001, s. 3, 12, 78.

tvořila podstatná jména 40,3% všech slov a byla více než dvakrát četnější než slovesa (18%) a čtyřikrát četnější než přídavná jména (10,5%). Potvrdil se tak teoretický postulát o nominativnosti jako nejtypičtějším příznaku vědeckého stylu. Jiná tvrzení statistický výzkum naopak vyvrátil – ukázal například, že aktivita přídavných jmen v litevštině mimo očekávání nezáleží na frekvenci substantiv a že distribuce substantiv a adjektiv ve funkčních stylech je mnohem složitější. Struktura vět může podle autorky vypovídat o úrovni jazykové abstrakce jednotlivých vědeckých disciplín, která je nepřímo úměrná frekvenci jednoduchých vět a stoupá od věd přírodních (47,6% jednoduchých vět) přes fyziku a matematiku (33,1%) k vědám humanitním (27,5%).[110] Analýza délky vět ukázala, že litevský publicistický styl s průměrnou větní délkou 13,5 slov se spíš přibližuje stylu beletristickému (12,5 slova) než vědeckému (18 slov).[111]

V oboru statistické stylistiky byla vydána řada dalších zajímavých prací, například statistická analýza morfologie litevské publicistiky,[112] skladby právního jazyka[113] a jiné.

V posledních desetiletích vzniklo několik srovnávacích stylistických studii. Stylistiku slovesa v litevštině a angličtině zkoumaly Izabelė Steponavičiūtė a Rūta Marcinkevičienė; Laimutė Kitkauskienė se věnovala porovnávací stylistice litevských a anglických frazeologizmů; Nijolė Bražėnienė srovnávala některé stylistické aspekty substantiv v litevštině a angličtině.[114] Jednoznačnou dominantou tohoto křídla stylistiky jsou srovnávací studia litevsko-anglická, na druhém místě je lotyština.[115] Teoretický a metodologický rámec stylistické komparatistiky pojednal Župerka ve svém článku *O srovnávací stylistice lotyštiny a litevštiny*.[116] V návrhu koncepce a metodologických předpokladů nové disciplíny navázal na tradici české stylistiky, zejména na práce Květy Koževnikové.[117]

---

[109] K. Župerka, *Stilių normų atspindys nekalbiniuose komentaruose*, „Lietuvių kalbotyros klausimai“ 1987 č. 26; *Raiškos paieškų metakalbiniai kometarai*, „Filologija ir metodika“ 1995 č. 2.
[110] A. Bitinienė, *Mokslinis stilius*, Vilnius 1983, s. 32, 36-37.
[111] A. Bitinienė, *Publicistinio stiliaus ypatybės*, „Gimtasis žodis“ 1995 č. 12.
[112] V. Žilinskienė, *Lietuvių publicistikos morfologijos statistinė analizė*, „Kalbotyra“ 1985 č. 36 (1).
[113] R. Vladarskienė, *Sintaksinių priemonių ypatybės valstybės dokumentų kalboje*, disertační práce, Vilnius 1999.
[114] I. Steponavičiūtė, *Functional Equivalents of the Lithuanian Past Indefinite Tense in the English Language*, “Kalbotyra“ 1977 č. XXVIII (3), viz také http://www.uki.vu.lt/file/cv/steponaviciute_en.doc; R. Marcinkevičienė, *Lietuvių kalbos slinkties veiksmažodžių semantika ir stilistika (gretinama su anglų kalba)*, disertační práce, Vilnius 1990; L. Kitkauskienė, *Lietuvių ir anglų kalbų frazeologizmai stilisto akimis*, „Mūsų kalba“ 1976 č. 2; N. Bražėnienė, *Skaičiaus stilistika lietuvių ir anglų kalbose*, „Kalbotyra“ 1979 č. 30 (1-5), viz také http://www.uki.vu.lt/file/cv/brazeniene_en.doc
[115] Lotyšsko-litevské stylistické komparatistice se věnovali R. Bertulis, L. Kudirkienė a K. Župerka.
[116] K. Župerka, *Dėl gretinamosios latvių ir lietuvių kalbų stilistikos*, „Linguistica Lettica“ 1999 č. 4.

Jednou z novějších větví litevské stylistiky je stylistika interpunkce, kterou zkoumá Juozas Abaravičius. Na toto téma publikoval v letech 1989-2000 řadu odborných pojednání a celkový obraz teorie stylistiky interpunkce představil v monografii *Skyrybos stilistika* (*Stylistika interpunkce*, Vilnius 2002). Abravičius zkoumá stylistické potence interpunkčního systému, zejména se soustřeďuje na aktualizované, expresivní použití (nebo záměrné nepoužívání) interpunkčních znaků.[118] Poprvé v litevské lingvistice jsou semiologické funkce interpunkce pojednány ve stylistické perspektivě, autor ukazuje, jak se za pomoci interpunkčních znaků aktualizují syntaktické jednotky a větší fragmenty textu, věnuje pozornost individuální umělecké interpunkci, detailně popisuje stylistické potence jednotlivých interpunkčních znaků.

Z novějších publikací z okruhu stylistiky by měla být zmíněna monografie Reginy Koženiauskienėové *Retorika. Iškalbos stilistika* (*Rétorika. Stylistika výmluvnosti*).[119] Je to první důkladné studium rétoriky v litevštině. Autorka neztotožňuje rétoriku a stylistiku, zdůrazňuje však stylistické aspekty řečnictví. Proto monografie pojednává také o stylistických tématech jako je kultura stylu, požadavky dobrého stylu, funkce a struktura tropů a jiné. Koženiauskienė poskytuje podrobný výklad klasické rétoriky, který spojuje s novodobými trendy rétorické teorie, věnuje pozornost jejím praktickým stránkám, například plánování, komponování a provedení veřejné mluvy, etickým a estetickým aspektům rétoriky.

Stylistika je zastoupena také v programech litevských středních škol a gymnázií, kde byla zavedena v letech 1965-1966. Pěstování kultury stylu, schopnosti správného a elegantního vyjadřování myšlenek se žáci učí od základní školy. Speciální kurs stylistiky, ve kterém se vykládá teorie funkčních stylů a kultura stylu, se absolvuje v poslední třídě gymnázia.

Stylistika se stala trvalou součástí litevské filologie a jazykovědy. Kurzy lingvistické stylistiky existují na všech vysokých školách a jsou povinné pro obory litevské filologie. Nejaktivnější centra stylistické teorie se nachází ve Vilniusu, kde mají sídlo dvě největší litevské univerzity (Vilniuská a Pedagogická), a v Šiauliai, kde se na místní univerzitě rozvíjí stylistická škola Kazimierase Župerky.

---

[117] Srov. K. Koževniková, *Problematika porovnávací stylistiky*, „Slovo a slovesnost“ 1979 č. 4.
[118] J. Abaravičius, *Skyrybos stilistika*, Vilnius 2002, s. 7.
[119] R. Koženiauskienė, *Retorika. Iškalbos stilistika*, Vilnius 1999, druhé vydání 2001.

LITERATURA

ABARAVIČIUS, J.: *Skyrybos stilistika*, Vilnius 2002

AMBRAZEVIČIUS, J.: *Literatūros teorija,* Kaunas 1930

BITINIENĖ, A.: *Mokslinis stilius*, Vilnius 1983

BITINIENĖ, A.: *Publicistinio stiliaus ypatybės*, „Gimtasis žodis“ 1995 č. 12

BITINIENĖ, A.: *Funkciniai stiliai: sakinio ilgis ir struktūra*, Vilnius 1997

BIZAUSKAS, K.: *Raštijos bei literatūros teorija*, Kaunas 1918

BRAŽĖNIENĖ, N.: *Skaičiaus stilistika lietuvių ir anglų kalbose*, „Kalbotyra“ 1979 č. 30(1-5)

BUCH, T.: *Użycie particypiów w utworach Ch. Donełaytisa*, in: „Biuletyn polskiego towarzystwa językoznawczego“, z. 12, Wrocław-Warszawa-Kraków 1962

DAUKŠA, M.: *„Postilla catholicka“ Якуба Вуйка въ литовскомъ переводе Николая Даукши перепечатаномъ подъ наблюденіемъ Ф. О. Фортунатова Э. А. Вольтеромъ*, С.-Петербургъ 1909

DONELAITIS, K.: *Roční doby*, přeložila H. Jechová, Praha 1960

DONELAITIS, K.: *Raštai*, red. K. Korsakas, Vilnius 1977

FALKENHAHN, V.: *Der Übersetzer der litauischen Bibel Johannes Bretke und seine Helfer*, Königsberg und Berlin 1941

GINEITIS, L.: *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*, Vilnius 1990

GIRDZIJAUSKAS, J.: *Lietuvių eilėdara*, Vilnius 1966

GUSTAITIS, M.: *Stilistika*, Marijampolė 1923

HOSKOVEC, T.: *Litva jako příklad středoevropského osudu*, „Střední Evropa“ 1994 č. 40

HOSKOVEC, T.: *Prusové – pruština – Prusko. Stěhování jména, zánik jazyka, zmizení lidí i země*, in: T. Janíček, P. Zima (red.), *Komunita a komunikace*, Praha 1999

JABLONSKIS, J.: *Raštai*, red. J. Balčikonis, sv. 1.–5., Kaunas 1932–1936

JABLONSKIS, J.: *Rinktiniai raštai*, sudarė J. Palionis, sv. 1.–2., Vilnius 1957–1959

JABLONSKIS K.: *Prūsų valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai lietuviams valstiečiams*, Vilnius 1960

JONIKAS, P.: *Mažosios Lietuvos bažnytinės kalbos reformos projektas 18 a. pradžioje*, „Archivum Philologicum“ 1937 č. 6

JONIKAS, P.: *Mūsų bendrinės rašomosios kalbos kultūros problema*, „Židinys“ 1937 č. 12

KABELKA, J.: *Donelaičio raštų leksika*, Vilnius 1964

KITKAUSKIENĖ, L.: *Lietuvių ir anglų kalbų frazeologizmai stilisto akimis*, „Mūsų kalba“ 1976 č. 2

KNABIKAITĖ, V.: *Lingvistinės lietuvių stilistikos raida XX amžiuje*, disertační práce, Vilnius 2003

KOT, S.: *Geneza i tło historyczne Biblii litewskiej Chylińskiego*, in: *Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament*, wydali Cz. Kudzinowski, J. Otrębski, Poznań 1958

KOŽENIAUSKIENĖ, R.: *Retorika. Iškalbos stilistika*. Vilnius 1999; druhé vydání 2001

KOŽEVNIKOVÁ, K.: *Problematika provnávací stylistyky*, „Slovo a Slovesnost“ 1979 č. 4

KURSCHAT, F.: *Grammatik der littauischen Sprache*, Halle 1876

LEBEDYS, J., PALIONIS, J.: *Seniausias lietuviškas rankraštinis tekstas*, „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“ 1963 č. 3

LUKŠAITĖ, I.: *Samuelio Boguslavo Chilinskio „Biblijos vertimo į lietuvių kalbą pagrindimas“*, „Knygotyra“ 2000 č. 36

MACIŪNAS, V.: *Šulco Ezopas*, „Archivum Philologicum“ 1935 č. 5

MARCINKEVIČIENĖ, R.: *Lietuvių kalbos slinkties veiksmažodžių semantika ir stilistika (gretinama su anglų kalba)*, disertační práce, Vilnius 1990

MAŽVYDAS, M.: *Pirmoji lietuviška knyga*, red. K. Korsakas, Vilnius, 1974

MAŽVYDAS, M.: *Mosvid. Die ältesten litauischen Sprachdenkmäler bis zum Jahre 1570*, herausgegeben von G. Gerulis, Heidelberg 1923

MICHELINI, G.: *Martyno Mažvydo raštai ir jų šaltiniai*, Vilnius 2000

MILIŪNAITĖ, R.: *Lietuvių kalbos gramatikos norminimo pagrindai*, Vilnius 2003

PAKALKA, K.: *Iš K. Širvydo „Dictionarium trium linguarum“ žodyno istorijos*, „Lietuvių kalbotyros klausimai“, sv. 3., Vilnius 1960

PALIONIS, J.: *Lietuvių rašomosios kalbos istorija*, Vilnius 1994

PALIONIS, J.: *Mikalojaus Daukšos „Postilė“ ir jos šaltiniai*, Vilnius 2001

PAROLEK, R.: *Litevská literatura*, Praha 1996

PIKČILINGIS, J.: *Kas yra stilius*, Vilnius 1971

PIKČILINGIS, J.: *Lietuvių kalbos stilistika*, sv. 1. Vilnius 1971

PIKČILINGIS, J.: *Lietuvių kalbos stilistika*, sv. 2. Vilnius 1975

PIROČKINAS, A.: *Jablonskis ir kalbos stiliai*, „Mūsų kalba“ 1975 č. 6

POCIŪTĖ, D.: *XVI-XVII a. Prūsų Lietuvos bažnytinių giesmių kilmė ir pobūdis*, in: *Senoji Lietuvos literatūra, 1: Senosios literatūros žanrai*, Vilnius 1992

PUPKIS, A.: *Kalbos kultūros pagrindai*, Vilnius 1980

ROWELL, S. C.: *Chartularium Lithuaniae res gestas magni ducis Gedeminne illustrans. Gedimino laiškai*, Vilnius 2003

SCHLEICHER, A.: *Litauische Grammatik*, Praha 1856

SIRVYDAS, K.: *Šyrwids Punktai sakimu (Punkty kazań)*, herausgegeben von F. Specht, Göttingen 1929

SKARDŽIUS, P.: *Gramatika ir stilistika*, „Naujoji Romuva“ 1938 č. 51/52

SKARDŽIUS, P.: *Rinktiniai raštai*, sudarė A. Rosinas, Vilnius 1997

SMETONIENĖ, I.: *Garsinės reklamos stilius*, disertační práce, Vilnius 2001

STANG, CH.: *Die Sprache des litauischen Katechismus von Mažvydas*, Oslo 1929

STEPONAVIČIŪTĖ, I.: *Functional Equivalents of the Lithuanian Past Indefinite Tense in the English Language*, “Kalbotyra“ 1977 č. XXVIII (3)

ŠVEC, L., MACURA, V., ŠTOL, P.: *Dějiny pobaltských zemí*, Praha 1996

VLADARSKIENĖ, R.: *Sintaksinių priemonių ypatybės valstybės dokumentų kalboje*, disertační práce, Vilnius 1999

ZINKEVIČIUS, Z.: *Lietuvių kalbos istorija*, sv. 1.–6., Vilnius 1984-1994

ŽILINSKIENĖ, V.: *Lietuvių publicistikos morfologijos statistinė analizė*, „Kalbotyra“ 1985 č. 36(1)

ŽUKAS, V.: *Gyvenimas gimtajai kalbai. Juozas Pikčilingis*, Vilnius 2001

ŽUPERKA, K.: *Praktinė stilistika. Sinonimai*, Vilnius 1978

ŽUPERKA, K.: *Lietuvių kalbos stilistika*, Vilnius 1983, druhé vydání Šiauliai 2001

ŽUPERKA, K.: *Stilių normų atspindys nekalbiniuose komentaruose*, „Lietuvių kalbotyros klausimai“, 1987 č. 26

ŽUPERKA, K.: *Kalbos priemonių konkurencija kaip lietuvių kalbos stilistikos objektas*, habilitační práce, Šiauliai 1995

ŽUPERKA, K.: *Raiškos paieškų metakalbiniai kometarai*, „Filologija ir metodika“ 1995 č. 2

ŽUPERKA, K.: *Competition of language means as the object of lithuanian stylistics*, abstract of the habilitation work, Šiauliai 1995

ŽUPERKA, K.: *Dėl gretinamosios latvių ir lietuvių kalbų stilistikos*, „Linguistica Lettica“ 1999 č. 4

Slovníková literatura

XVIII a. antrosios pusės – XIX a. pradžios lietuviškoji religinė proza. Chrestomatija, parengė R. Bleizgienė, N. Gaižiūtė, R. Pilkauskaitė, V. Šeferis, Vilnius 2003

Lietuvių kalbos enciklopedija, parengė K. Morkūnas, redagavo V. Ambrazas, Vilnius 1999

Lietuvių literatūros enciklopedija, redagavo V. Kubilius, V.Rakauskas, V. Vanagas, Vilnius 2001

Martynas Mažvydas and Old Lithuania (collection of papers), compiled by R. Koženiauskienė, Vilnius 1998

Senieji lietuvių skaitymai, sutaisė J. Gerulis, Kaunas 1927

SLABIHOUDOVÁ, N., VLČKOVÁ, A., ŠTOLL, P.: *Slovník pobaltských spisovatelů. Estonská, litevská a lotyšská literatura*, Praha 2003

Internetové zdroje

www.istorija.net/lituanistica/tevemusu1503.htms

http://www.istorija.net/kleinlitauen/ruhig.htm

http://postilla.mch.mii.lt/index.en.htm

http://pirmojiknyga.mch.mii.lt/index.en.htm

http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/knygot/36/luksaite.pdf

http://www.mb.vu.lt/unesco/knygos/eknyg.htm

http://anthology.lms.lt

http://www.spaudos.lt/Istorija/J_Jablonskis.en.htm

http://www.uki.vu.lt/file/cv/steponaviciute_en.doc

http://www.uki.vu.lt/file/cv/brazeniene_en.doc

Bibliografický údaj: ŠEFERIS, V., KNABIKAITĖ, V. *Z dějin litevské stylistiky*. V recenzním řízení pro SaS.